

## DREPTUL LA APĂ – UN NOU DREPT FUNDAMENTAL AL OMULUI

*Dr. hab. în drept Ion GUCEAC,  
prof. univ.*

### THE RIGHT TO WATER – A NEW FUNDAMENTAL HUMAN RIGHT

*The author establishes the concept of water as a common asset of man and all living. In order to protect this asset the resource management system must consider, firstly, rational use and, secondly, the repel of all forms of pollution, which in turn would guarantee, in the long run, access to safe drinking water, a source of humanity and dignity. An important step in the materialization of the right to water in the Republic of Moldova is the recognition of the right by means of constitutional review and subsequently the implementation of it. As the author envisions, the constitutionalization of the right to water would guarantee enforcement in subordinate legislation. The constitutional acknowledgement and guarantee of the right to water retains a series of beneficial consequences for society: reinforcement of state liabilities to protect water resources, insurance of efficient protection of the subjective rights related to water, creation of a durable legal framework that will sanction through means of law the prejudice done to water resources.*

Doctrina contemporană semnaleză un proces de reanimare a drepturilor omului. Caracteristic drepturilor de astăzi este că acestea sunt interpretate nu ca aparținând unui individ aparte, ci unui om – membru al societății și participant la relațiile sociale. Dacă drepturile naturale istorice se fundamentau pe o stare de natură, drepturile omului din prezent se fundamentează pe o stare a conștiinței colective. Or, ceea ce dă fundament libertăților actuale este tot un drept anterior și superior statului. Dar nu ca un drept rezultând din natura lucrurilor, ci ca un drept rezultând din conștiința justiției așa cum trăiește ea la un popor la un moment dat.<sup>1</sup>

În general, drepturile care ocrotesc persoana și viața ei socială sunt drepturi circumscrise geografic și istoric, susceptibile să continue redimensionări potrivit regimului politic al societății respective, nivelului ei de dezvoltare materială și culturală, precum și vocației și posibilităților ei efective de integrare în sistemul valorilor juridice și morale ale comunității internaționale. În cazul unor asemenea drepturi, obligația fiecărui stat de a le proteja și garanta este

<sup>1</sup> M. Djuvara, *Curs de drept constituțional, partea I*, 1924-1925, p. 82.

postulată cu preeminență. Comunitatea internațională, prin mijloace și în forme legal instituite, se asociază eforturilor și proiectelor fiecărui stat, depuse în scopul protejării și garantării acestor drepturi.

Pornind de la faptul că omul are, prin însăși natura sa, oriunde și oricând, drepturi prioritare celor ale societății și ale statului, Adunarea Generală a Națiunilor Unite, în cadrul Sesiunii a 64-a de la 28 iulie 2010, a aprobat o rezoluție cu caracter consultativ prin care, pentru prima dată, apa curată și salubritatea sunt declarate un drept fundamental al omului.<sup>2</sup> Urmare a unui vot istoric, 122 de state au considerat necesar să confere resurselor acvatice statutul de drept, mai mult – de drept fundamental al omului. Este de menționat că 41 de țări s-au abținut de la adoptarea acestei rezoluții, printre care Marea Britanie, SUA, Canada, Botsvana și Republica Moldova. O parte dintre cei care s-au abținut de la vot și-au exprimat îngrijorarea față de faptul că textul rezoluției nu definește cu claritate anvergura acestui nou drept fundamental al omului, precum și obligațiile pe care el le impune.

Deși acest eveniment va fi catalogat pe viitor ca fiind un produs al sec. al XXI-lea, fundamentarea dreptului la apă a provocat discuții cu mult timp înainte, fiind o problemă polemicată în mediul juridic și științific internațional.

Obstacole în instituirea dreptului la apă se regăsesc în diverse medii, printre care merită evidențiat faptul că până nu demult, apa era considerată nu un patrimoniu, ci preponderent o resursă exploatabilă, o comoditate a civilizației umane. Inedite, în acest sens, au fost prevederile directivei de stabilire a unui cadru de politică comunitară în domeniul apei, emisă de Parlamentul și Consiliul European la 23 octombrie 2000, care constată că *apa nu este un bun comercial, ci un patrimoniu care trebuie protejat, apărat și tratat ca atare*.<sup>3</sup> Totodată, folosirea apei în scopuri economice a atras după sine posibilitatea dezvoltării unui pol de societăți comerciale care activează în domeniul resurselor acvatice. Implementarea unor prevederi protecționiste asupra resursei exploatare ar servi drept temei pentru asumarea unor obligații nedorite de mediul de afaceri, fapt care ar crea, cel puțin, impedimente adiționale în raport cu folosirea resurselor.\*

<sup>2</sup> Rezoluția Organizației Națiunilor Unite A/RES/64/292 privind dreptul la apă și salubritate, 2010, <http://www.un.org/ga/64/resolutions.shtml>, accesat la data de 23 august 2010.

<sup>3</sup> Directiva 2000/60/CE a Parlamentului și Consiliului European privind stabilirea unui cadru de politică comunitară în domeniul apei, din 23 octombrie 2000, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 15, v. 6, p. 193.

\* Până în prezent, în Australia și Noua Zeelandă resursele acvatice au fost supuse privatizării, companiile de investiții fiind abilitate cu autorizarea din partea statului respectiv de a cumpăra dreptul asupra resurselor acvatice. În acest sens, resursele acvatice din aceste țări au devenit o comoditate de piață.

Raționamentul ce-a stat la baza conceptualizării dreptului la apă a fost exprimat consecvent într-un șir de inițiative în care se reiterează importanța protejării apei. Dintre acestea putem menționa: Declarația Decadei Internaționale a Acțiunilor „Apa pentru viață” (2005-2015);<sup>4</sup> Declarația anului 2008 ca „An al Salubrității”;<sup>5</sup> Conferința Națiunilor Unite privind mediul și dezvoltarea, Rio de Janeiro, 3-14 iunie, 1992;<sup>6</sup> Conferința Națiunilor Unite privind așezările umane, Istanbul, 3-14 iunie, 1996;<sup>7</sup> Conferința Națiunilor Unite privind apa, Mar del Plata, 14-25 martie 1977<sup>8</sup> etc.

Premisele disputelor despre declararea dreptului fundamental al omului la apă curată își au originea în conceptul realizării dreptului la viață. Este inimaginabilă existența omului fără apă. În acest sens, devine evident că restricționarea intenționată a accesului la apă servește temei pentru a invoca violarea dreptului la viață.

Actualmente, 884 de milioane de oameni nu au acces la apă potabilă. Mai mult decât atât – 2,6 de miliarde nu beneficiază de condiții sanitare și igienice minime, iar aproximativ 1,5 miliarde de copii sub 5 ani mor din cauza bolilor legate de consumul de apă și condițiile de salubritate precare.<sup>9</sup> În conformitate cu raportul Organizației Mondiale a Sănătății și UNICEF intitulat *Diarrhoea: Why children are still dying and what we can do*, în fiecare zi, în țările în curs de dezvoltare, 24 de mii de copii mor din cauze ce pot fi prevenite, cum ar fi prevenirea consumului de apă contaminată.<sup>10</sup>

Importanța dreptului la apă derivă și din cadrul instituțional în care se adoptă. Organizația Națiunilor Unite reprezintă o instituție supranațională, un

<sup>4</sup> Rezoluția Organizației Națiunilor Unite A/RES/58/217, privind declararea decadei internaționale a acțiunilor (2005-2015) „Apa pentru viață”, <http://daccess-ods.un.org-TMP-2872670.html> accesat la 10 septembrie 2010.

<sup>5</sup> Rezoluția Organizației Națiunilor Unite A/RES/61/192, privind declararea anului 2008 ca „Anul Salubrității”, <http://un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/61/192>, accesat la 10 septembrie 2010.

<sup>6</sup> Raportul conferinței Organizației Națiunilor Unite privind mediul și dezvoltarea, A/CONF.151/26 (Vol. I), Publicația ONU, 12 august 1992, <http://www.un.org/documents/ga/conf151/acnf15126-1annex1.htm> accesat la 12 septembrie 2010

<sup>7</sup> Raportul conferinței Organizației Națiunilor Unite privind așezările umane, A/CONF.165/14, Publicația ONU, 14 iunie 1996, <http://www.un-documents.net/ac165-14.htm>, accesat la 12 septembrie 2010

<sup>8</sup> Raportul conferinței Organizației Națiunilor Unite privind apa, E.CONF.70/29, Publicația ONU, Mar Del Plata 14-25 martie 1977, [http://www.internationalwaterlaw.org/bibliography/UN/Mar\\_del\\_Plata\\_Report.pdf](http://www.internationalwaterlaw.org/bibliography/UN/Mar_del_Plata_Report.pdf), accesat la 12 septembrie 2010

<sup>9</sup> Rezoluția Organizației Națiunilor Unite A/RES/64/292, privind dreptul la apă și salubritate, 2010, <http://www.un.org/ga/64/resolutions.shtml>, accesat la data de 23 august 2010.

<sup>10</sup> The United Nations Children's Fund (UNICEF), World Health Organization (WHO), *Diarrhoea: Why children are still dying and what can be done*, 2009.

forum mondial care a adus în albia normalității recunoașterea unor drepturi vitale ale omului, precum dreptul la hrană, dreptul la sănătate, dreptul la educație, dreptul la adăpost, dreptul la dezvoltare.

Un aspect important al Rezoluției ONU ce vizează dreptul la apă este neincluderea în textul acesteia a sintagmei *accesul la apă*. Prin urmare, textul rezoluției *declară dreptul la apă potabilă și salubritate ca un drept care este esențial pentru viață și toate drepturile omului*.<sup>11</sup> Pe când termenul *acces* presupune obligațiunea unui stat de a garanta cetățenilor accesul la o sursă de apă, ceea ce înseamnă o viziune mai îngustă a definiției dreptului la apă, implicând doar asigurarea că statul, în persoana sa sau prin intermediul unui terț, furnizează apă. În cazul în care persoana nu-și poate dobândi apa, statul, în orice eventualitate, își îndeplinește obligația de a-i oferi acces.

Declarația Universală a Drepturilor Omului, în art. 25 alin. (1), stipulează: *Orice om are dreptul la un nivel de trai care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și a familiei sale, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare; el are dreptul la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subsistență, în urma unor împrejurări independente de voința sa*.<sup>12</sup>

Din acest text deducem că fiecare ființă umană are:

- dreptul de a nu fi înfometat;
- dreptul la hrană adecvată;
- dreptul de a dispune de apă potabilă, curată.

Există însă și alte drepturi care nu pot fi separate de dreptul de a dispune de apă potabilă, cum este dreptul de a se bucura de cel mai înalt standard de sănătate fizică și mentală (acest drept nu poate fi conceput fără referința la apă curată); dreptul de a se bucura de beneficiile progresului științific.

Pe lângă Declarația Universală a Drepturilor Omului, există o multitudine de instrumente importante în domeniul drepturilor omului care recunosc implicit dreptul la apă, și anume: Pactul internațional privind drepturile civile și politice, art. 6, 17<sup>13</sup>; Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale, art. 7, 11, 12<sup>14</sup>;

<sup>11</sup> Rezoluția Organizației Națiunilor Unite, op. cit.

<sup>12</sup> Declarația Universală a Drepturilor Omului, 1948, art. 25, <http://www.un.org/en/documents/udhr/>, accesat la 23 august 2010.

<sup>13</sup> Pactul internațional privind drepturile civile și politice // *International Covenant on Civil and Political Rights*, 1966, <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>, accesat la 23 august 2010.

<sup>14</sup> Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale // *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, 1966, <http://www2.ohchr.org/english/law/ceschr.htm>, accesat la 23 august 2010.

Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor, art. 14<sup>15</sup>; Convenția privind drepturile copiilor, art. 24<sup>16</sup>; Protocolul privind apa și sănătatea la Convenția privind protecția și utilizarea cursurilor de apă transfrontaliere și a lacurilor internaționale, art. 2, 4, 5<sup>17</sup>.

Deși actele nominalizate prezintă dreptul asupra apei în diverse contexte, uneori fără forță juridică (Pactul internațional privind drepturile civile și politice și Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale), cea mai completă definiție a dreptului la apă este dată în Comentariul general nr. 15 emis de Comisia Uniunii Europene pentru drepturile economice, sociale și culturale<sup>18</sup>: *apa este o resursă limitată natural și un bun public fundamental pentru viață și sănătate.*

Dreptul la apă este indispensabil pentru a duce un mod de viață normal. Este o condiție esențială pentru realizarea altor drepturi ale omului. Dreptul la apă permite oricărei persoane să beneficieze de suficientă apă, în condiții de siguranță acceptabile, precum și asigură utilizarea personală și domestică. O cantitate adecvată de apă potabilă este necesară pentru a preveni moartea în urma deshidratării, pentru a reduce riscul maladiilor legate de apă.

Dreptul la apă presupune atât libertăți, cât și obligații. Libertățile includ dreptul de a menține accesul la stocul de apă, precum și dreptul cetățeanului de a nu fi deconectat arbitrar sau contaminat în urma aprovizionării cu apă. Prin contrast, obligațiile includ dreptul la un sistem de alimentare cu apă și de gestionare a ei, care oferă egalitatea de șanse pentru consumator să se bucure de dreptul la apă.

Elementul primar al dreptului la apă constituie raportul dintre accesul la resursă și suficiența acesteia pentru viața, demnitatea și sănătatea umană. Această trăsătură categoric nu trebuie să fie interpretată în mod restrictiv, prin simpla referință la cantitățile volumetrice și tehnologiile aplicate. Apa trebuie să fie tratată, în primul rând, ca un bun social și cultural

<sup>15</sup> Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor // *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, 1979. <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm> accesat la 23 august 2010.

<sup>16</sup> Convenția privind drepturile copiilor. *Convention on the Rights of the Child*, 1989, <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm> accesat la 23 august 2010.

<sup>17</sup> Protocolul privind apa și sănătatea la Convenția privind Protecția și utilizarea cursurilor de apă transfrontaliere și a lacurilor internaționale *Protocol on Water and Health to the 1992 Convention on the Protection and Use of Transboundary Water-courses and International Lakes*, 1999, [http://www.unece.org/env/water/text/text\\_protocol.htm](http://www.unece.org/env/water/text/text_protocol.htm), accesat la 23 august 2010.

<sup>18</sup> Organizația Națiunilor Unite, Comisia pentru drepturile economice și sociale, Comentariul general nr. 15 *Substantive Issues Arising in the Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, E/C.12/2002/11, 20 ianuarie 2003.

și nu ca un bun economic. Modul de realizare a dreptului asupra apei trebuie să fie, de asemenea, durabil, fiind asigurată posibilitatea realizării dreptului respectiv și de generațiile viitoare.

Izvorul de drept care reglementează relațiile ce țin de asigurarea folosirii raționale a apelor pentru necesitățile populației și ale economiei naționale, protecția apelor împotriva poluării, impurificării și epuizării, protejarea drepturilor persoanelor juridice și fizice în Republica Moldova este Codul apelor.<sup>19</sup> Deși acest act legislativ este depășit, el conține anumite prevederi relevante. Printre acestea putem menționa dispozițiile art. 18 în conformitate cu care apa ca resursă naturală este proprietate publică exclusivă și poate fi atribuită doar în folosință, în modul stabilit de legislația în vigoare. Codul atribuie calitatea de beneficiar de folosință a apei oricărei persoane juridice și fizice. Pentru satisfacerea necesităților de apă potabilă, menajeră și de altă natură, precum și pentru aprovizionarea întreprinderilor alimentare se atribuie în folosință obiective acvatiche, apele cărora întrunesc cerințele sanitare stabilite (art. 43 alin.(1)). Cu părere de rău, Codul apelor nu cuprinde dispoziții care ar stabili expres îndatoririle autorităților centrale și cele ale administrației publice locale în ceea ce privește asigurarea dreptului fundamental la apă, cu toate că unele elemente constitutive ale acestui drept (disponibilitatea) totuși se regăsesc în cuprinsul acestei legi.

O nouitate la capitolul reglementării juridice a dreptului la apă reprezintă proiectul Legii apelor în proces de elaborare. În redacția propusă, proiectul menționat conține dispoziții care ar încuraja realizarea dreptului respectiv în perspectiva adoptării acestora. Astfel, art. 4 din proiect stabilește că apa:

- reprezintă o resursă naturală regenerabilă, vulnerabilă și limitată, un element indispensabil pentru viață și societate, un factor determinant în menținerea echilibrului ecologic, o materie primă pentru activități productive, o sursă de energie și o cale de transport; nu e un produs comercial oarecare, ci un patrimoniu natural care trebuie protejat, tratat și apărat ca atare.

În timp ce elementul primar al dreptului la apă despre care am menționat poate varia în funcție de diferite condiții, următorii factori se aplică în toate circumstanțele:

- **Disponibilitatea.** Alimentarea cu apă pentru fiecare persoană trebuie să fie suficientă și continuă, pentru utilizări personale și domestice. Cantitatea de apă disponibilă pentru fiecare persoană trebuie să corespundă normelor stabilite de standardele sanitare. Unele persoane sau grupuri de persoane pot solicita cantități suplimentare de apă din motive

<sup>19</sup> Codul apelor al Republicii Moldova. Publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.10/287 din 30.10.1993.

de sănătate, precum și a condițiilor de muncă. În materie de disponibilitate, Codul apelor indică, prin art. 15, că beneficiar de folosință al apei este orice persoană juridică și fizică, indiferent de forma de proprietate; art. 2 și art. 16 din Cod stabilesc că toate obiectivele acvatice naturale și artificiale de pe teritoriul Republicii Moldova sunt destinate uzului. Disponibilitatea resurselor acvatice este prevăzută în art. 23, care constată că obiectivele acvatice se atribuie în folosință în primul rând în scopul satisfacerii necesarului de apă potabilă și menajeră al populației, iar art. 28, alineatul (1) stipulează că folosința generală a apei poate fi realizată fără autorizație din partea autorităților.

• **Calitatea.** Apa de uz personal sau casnic nu trebuie să conțină microorganismе, substanțe chimice și radioactive care constituie o amenințare la adresa sănătății persoanei. În materie de calitate, Codul apelor al Republicii Moldova stabilește obligativitatea statului (art. 101) de a ține evidența resurselor de apă și folosirea lor și are drept sarcină stabilirea cantității și calității apelor, a datelor privind folosirea apelor pentru necesitățile populației și ale economiei naționale. În contextul respectiv, art. 102 edifică Cadastrul de Stat al Apelor ca pe un compendiu ce cuprinde datele evidenței apelor conform indicilor de cantitate și calitate, date privind înregistrarea folosințelor de apă, evidența folosirii apelor și starea lor ecologică. Totodată, beneficiarii de folosință a apelor sunt obligați să folosească rațional resursele de apă, să consume

economicos apa, să efectueze măsuri de remediere și îmbunătățire a calității apei și să prevină poluarea, impurificarea și epuizarea obiectivelor acvatice (art. 37 lit. a) și c)).

• **Accesibilitatea.** Se presupune ca apa, instalațiile de apă și de servicii implicite să fie accesibile tuturor persoanelor din jurisdicția unui stat, fără discriminare. Acest factor este constituit din patru dimensiuni care se suprapun:

*Accesibilitatea fizică:* Apa, instalațiile de apă și serviciile implicite trebuie să fie accesibile fizic în condiții de siguranță pentru toate categoriile de populație. Apa potabilă trebuie să fie accesibilă în interiorul sau în imediata apropiere a fiecărei gospodării, instituție de învățământ și la locul de muncă. Toate instalațiile de apă și serviciile trebuie să fie de calitate corespunzătoare, cultural adecvată. Securitatea fizică nu ar trebui să fie amenințată în timpul de acces la instalațiile de apă și la servicii.

*Accesibilitatea economică:* Costurile directe și indirecte ale taxelor asociate cu asigurarea de apă trebuie să fie accesibile pentru toți și să nu compromită sau să amenințe realizarea altor drepturi. În materie de accesibilitate, art. 30 din Codul apelor stabilește că pentru folosirea apei și poluarea ei se achită, în modul stabilit, plățile prevăzute de legislația în vigoare, fapt ce garantează că resursele acvatice vor fi accesibile economic, statul fiind unica autoritate abilitată să reglementeze taxele pentru folosirea apei. Este de menționat că actualul



Elizabeth Ivanovsky. Ilustrație pentru "Les contes russes"

Cod al apelor are carențe la capitolul accesibilitate, acest criteriu fiind enunțat vag și în diferite contexte, lipsind o reglementare concisă și directă în materie de accesibilitate.

*Caracterul non-discriminator:* Apa, instalațiile de apă și serviciile implicite trebuie să fie accesibile tuturor, inclusiv categoriilor vulnerabile de populație, în fapt și în drept, fără discriminare.

*Accesibilitatea informației:* include dreptul de a căuta, obține și a difuza informații cu privire la probleme de apă.

Necesitatea elaborării legislației noi privind apele, care urmează să substituie actualul Cod al apelor, este dictată de mai mulți factori, inclusiv de intenția declarată de guvernul Republicii Moldova de integrare în comunitatea statelor Uniunii Europene, de prevederile Hotărârii Guvernului nr. 1345 din 24 noiembrie 2006 cu privire la armonizarea legislației Republicii Moldova cu legislația comunitară<sup>20</sup> și, nu în ultimul rând, de strategia privind aprovizionarea cu apă și canalizare a localităților din Republica Moldova.<sup>21</sup> Lipsa reglementărilor cheie privind apa, precum și numeroasele reforme care au avut loc în Republica Moldova au dat în vileag mai multe probleme ce țin de managementul resurselor de apă. Lipsa mecanismului juridic de gestionare și administrare a acestor resurse, dezvoltarea localităților și apariția unor noi genuri de activități economice ce exploatează resursele de apă ne orientează tot mai mult spre experiența comunității europene în materie de reglementări privind apa, fapt ce ne obligă să luăm în vizor studierea, analiza și adoptarea dreptului fundamental la apă.

În contextul elaborării noilor reglementări, precum și în condițiile de solidificare a dreptului la apă ca drept fundamental, este oportun a menționa eforturile depuse prin proiectul „Elaborarea și racordarea la acquis-ul comunitar a cadrului normativ privind valorificarea durabilă și managementul resurselor acvatice” din cadrul programului de stat „Cercetări științifice și de management ale calității apelor”<sup>22</sup>, care și-a propus ca obiectiv evaluarea cadrului juridic național și comunitar la capitolul valorificarea durabilă și managementul resurselor acvatice, efectuarea cercetărilor științifice și elaborarea propunerilor

privind armonizarea legislației naționale cu acquis-ul comunitar în domeniul valorificării resurselor acvatice, standardizarea indicilor calității, reutilizarea apelor reziduale și irigare. Urmare a acestor cercetări, actualmente este elaborat proiectul de lege a apelor, care înglobează în sine totalitatea principiilor comunitare de gestionare a apei, precum și propagarea valorii patrimoniale a apei.

Problemele sec. al XXI-lea, cum sunt schimbările climaterice, emisiile de gaze nocive în atmosferă, aruncarea deșeurilor în ecosistemul oceanic, au impact asupra apei. În consecință, avem de a face cu provocări precum evaporarea mult prea rapidă a apei, încălzirea globală, eroziuni ale solului. Astfel, modul de a trata apa doar ca o sursă pentru comoditatea noastră și profit a dus la exploatarea disproporționată a bogățiilor naturii, inclusiv a celei acvatice, fiind neglijate principiile dezvoltării durabile. Această gândire distructivă trebuie modificată. Deși mentalitatea populației se pretează greu reeducării, declararea dreptului la apă este un pas spre adoptarea unei atitudini diferite, spre natură, precum și spre o cooperare benefică în folosul comunității globale.

Conform datelor statistice<sup>23</sup>, în orașul Chișinău unei persoane îi revine 50,5 m<sup>3</sup> de apă, ceea ce reprezintă indicele maxim pe republică. Regiunile nordice sunt marcate cu indicele mediu de 4,7 m<sup>3</sup> de apă (raionul Dondușeni – 1,3 m<sup>3</sup> de apă; mun. Bălți – 16,6 m<sup>3</sup> de apă), cele sudice sunt marcate cu indicele mediu de 6,2 m<sup>3</sup> de apă (raionul Cantemir – 0,5 m<sup>3</sup> de apă; raionul Basarabeasca – 11,4 m<sup>3</sup> de apă), raioanele din centrul republicii înregistrează un indice de 3,8 m<sup>3</sup> (raionul Șoldănești – 0,6 m<sup>3</sup> de apă; raionul Anenii Noi – 8,5 m<sup>3</sup> de apă).

În activitatea sa, Organizația Mondială a Sănătății operează cu indicele de 20 de litri de apă pe cap de locuitor, pe zi (0,6 m<sup>3</sup>)<sup>24</sup>. Totodată, merită să accentuăm că acest standard este specificat pentru cazuri de urgență (calamități naturale, cutremure etc.), cuprinzând necesarul de apă pentru consum și prepararea alimentelor, aceasta fiind considerată cantitatea de apă suficientă pentru necesitățile esențiale, fără a fi incluse cele pentru igienă sau salubritate. De menționat că Organizația Mondială a Sănătății nu specifică în niciun act al său un standard al necesarului de apă, lăsându-se de înțeles faptul că o limită superioară sau medie nu ar trebui să existe în raport cu dreptul fundamental la apă.

Comunitatea științifică din Republica Moldova

<sup>20</sup> Hotărârea Guvernului nr. 1345 din 24 noiembrie 2006, cu privire la armonizarea legislației Republicii Moldova cu legislația comunitară, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 189-192 din 15 decembrie 2006.

<sup>21</sup> Hotărârea Guvernului Nr.662 din 13 iunie 2007, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.86-89/696 din 22 iulie 2007.

<sup>22</sup> Lista programelor/proiectelor din sfera științei și inovării finanțate de la bugetul de stat pentru anul 2009, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, ediție specială, din 31 iulie 2009.

<sup>23</sup> Ministerul Mediului, Anuarul Inspectoratului Ecologic de Stat „Protecția Mediului în Republica Moldova”. Chișinău: Sirius, 2010, p. 83.

<sup>24</sup> G. Howard, J. Bartman, *Domestic Water Quantity, Service Level and Health*, World Health Organization, WHO/SDE/WSH/03.02, 2003.

acordă o atenție sporită acestor probleme. Astfel, la 1 ianuarie 2009, ca rezultat al hotărârii Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică a demarat Programul de Stat „Cercetări științifice și de management ale calității apelor” care are ca scop crearea bazei legislative, științifico-metodologice, cadastrale și tehnologice pentru valorificarea durabilă și managementul resurselor acvatice, aprovizionarea cu apă potabilă, implementarea tehnologiilor moderne de tratare, epurare, reutilizare a apelor reziduale și irigare. Acest Program se încadrează în direcția strategică a AȘM „Valorificarea resurselor umane, naturale și informaționale pentru dezvoltarea durabilă”, adoptată prin Hotărârea Guvernului nr. 160 din 27.05.2005, cu privire la aprobarea Direcțiilor strategice ale activității din sfera științei și inovării pentru anii 2006-2010<sup>25</sup>. Investigațiile preconizate vor contribui esențial la elucidarea unor aspecte cu caracter fundamental și aplicativ vizând protecția mediului, păstrarea genofondului faunistic și valorificarea rațională a resurselor acvatice. Realizarea Programului va permite implementarea recomandărilor științifice în vederea redresării situației ecologice în bazinele hidrografice ale râurilor Nistru și Prut, elaborarea și implementarea noilor standarde și normative naționale armonizate cu standardele ISO, a unor tehnologii moderne de aprovizionare cu apă potabilă, tratare și epurare/reutilizare a apelor reziduale. Realizarea obiectivelor Programului va asigura perfecționarea tehnologiilor de aprovizionare durabilă cu apă a populației și sectoarelor economice importante, îmbunătățirea tehnologiilor de irigare, inclusiv cu ape uzate, fapt care prezintă o valoare atât economică, socială, cât și de protecție a mediului ambiant.

Oamenii au dreptul de a trăi cu demnitate. Aceasta înseamnă că nimeni nu trebuie să fie lipsit de dreptul la adăpost, hrană și curățenie, precum și la apă. Reiterând importanța rezoluției ONU prin care apa a fost declarată un drept fundamental al omului, precum și a necesităților stringente de a oferi cetățenilor un mediu sănătos de viață, în condițiile dezvoltării durabile și a politicilor de integrare, ne exprimăm nedumerirea în legătură cu faptul abținerii Republicii Moldova de a vota pro la capitolul dreptul la apă și salubritate.<sup>26</sup>

<sup>25</sup> Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2005, nr. 104-106.

<sup>26</sup> Comunicat de presă al Organizației Națiunilor Unite, New York, <http://www.un.org/News/Press/docs/2010/ga10967.doc>.

Astăzi urmărim cum evoluția ideilor și a instituțiilor la nivel internațional a dus la formarea unei concepții moderne asupra drepturilor omului, care se fondează pe doi piloni: drepturile omului sunt cele enunțate în izvoarele de drept internațional; noțiunea de drepturi ale omului este indisolubil legată de cea de stat. Referitor la cel de-al doilea pilon trebuie să constatăm că noțiunea de drepturi ale omului are sens și valoare doar în cadrul unei societăți organizate în stat și care este dotată cu o putere bine conturată ce *acționează în cadrul relațiilor dintre individ și stat cu libertăți de care individul trebuie să se bucure, cu dreptul său la justiție în condițiile stabilite de lege, cu dreptul său de a participa la treburile publice și cu drepturile și îndatoririle sale asupra statului ca un drept la un nivel de viață suficient și la satisfacerea nevoilor sale fundamentale*<sup>27</sup>.

În această ordine de idei și în contextul discuțiilor pe marginea dreptului fundamental la apă, a cadrului legislativ asupra resurselor acvatice și a protecției mediului în Republica Moldova, este oportună formularea unui deziderat ce ar cuprinde fundamentarea dreptului la apă nu doar la nivel de act legislativ. Este axiomatică afirmația că legea supremă în stat reprezintă Constituția, în acest sens valorile consacrate în conținutul ei fiind esențiale pentru existența unei societăți sănătoase, bazată pe cunoaștere. Și invers, protejarea valorilor specificate reprezintă îndatorirea primară atât a statului, cât și a fiecărui cetățean. Consacrarea dreptului la apă în Constituția Republicii Moldova este binevenită ca o tendință de consolidare a eforturilor depuse în scopul unei dezvoltări durabile, precum și a caracterului european de promovare a valorilor în stat.

Consacrarea constituțională a dreptului la apă nu este o noutate absolută în procesul de revizuire constituțională, un asemenea fapt s-a produs în Belgia. Fiind un stat federal, fiecare regiune a statului belgian consacră dreptul la apă și la salubritate în cadrul său legal. Mai mult decât atât, există un interes social sporit pentru garantarea realizării acestui drept. Existența dreptului nominalizat la nivel național este un pas iminent în dezvoltarea durabilă a statului belgian. În acest sens, în Camera Reprezentanților, la 23 februarie 2004, a fost înaintată o inițiativă în care se solicita revizuirea art. 23 din Constituția belgiană prin consacrarea în dispozițiile acestui

htm, accesat la data de 23 august 2010.

<sup>27</sup> *Apud* I. Cloșcă, I. Suceavă. *Tratat de drepturile omului*. București: Europa Nova. 1995, p. 43.

articol a dreptului fundamental la apă.<sup>28</sup> Este curios că inițiativa respectivă a fost inițiată în condițiile în care aprovizionarea populației statului belgian cu apă nu este una cu dificultăți. Astfel, în anul 2008 populația belgiană era asigurată cu apă de calitate la indicele de 100 procente atât în mediul urban, cât și în mediul rural.<sup>29</sup> Totodată, conform datelor Eurostat, încă din anul 2005 volumul de apă pe cap de locuitor pe zi constituia 106 litri,<sup>30</sup> un volum care depășește impunător minimul necesar european de 20 de litri de apă pe cap de locuitor, pe zi.

În concluzie, în speranța ameliorării situației din domeniul dat în Republica Moldova venim cu următoarele constatări: apa reprezintă un bun comun aparținând omenirii și tuturor ființelor vii, de aceea este necesară o gestionare de durată a acestei bogății naturale printr-o utilizare rațională și lupta contra tuturor formelor de poluare esențiale ce ar garanta pe termen lung accesul la apă, sursă a vieții și demnității.

<sup>28</sup> C. Armeni. *The Right of Water in Belgium*. International Environmental Law Research Centre, 2008, [http://ielrc.org/research\\_water.php](http://ielrc.org/research_water.php), accesat la 23 august 2010.

<sup>29</sup> World Resource Institute, Earth Trends Database, [http://earthtrends.wri.org/searchable\\_db/](http://earthtrends.wri.org/searchable_db/), accesat la 10 septembrie 2010.

<sup>30</sup> Eurostat, [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY\\_SDDS/EN/env\\_wat\\_esms.htm](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/EN/env_wat_esms.htm), accesat la 10 septembrie 2010.

Înainte de toate, apa este un element indispensabil pentru igienă și sănătate. Menținerea gestionării publice a acestui sector este esențială pentru a asigura egalitatea de acces și de securitate a aprovizionării. Este datoria comunității de a garanta tuturor ființelor umane accesul la apă în cantitatea și de calitate necesară pentru a duce o viață demnă.

Un pas important în materializarea dreptului la apă ar fi recunoașterea oficială a dreptului la apă prin consacrarea acestuia în Constituția Republicii Moldova. În această ordine de idei, propunem completarea art. 37 Dreptul la un mediu înconjurător sănătos, din Legea fundamentală, cu un alineat având următorul conținut: *Orice persoană are dreptul la aprovizionare corespunzătoare cu apă de calitate și în cantitatea necesară.*

În viziunea noastră, constituționalizarea dreptului la apă ar însemna garantarea acestui drept prin alte acte normative subordonate normei constituționale. Stipularea constituțională și garantarea dreptului la apă pot avea consecințe dintre cele mai benefice: consolidarea obligațiilor autorităților publice de a proteja resursele acvatice, asigurarea unei protecții mai eficace a drepturilor subiective legate de apă, crearea unei temeinice baze legale pentru sancționarea prin justiție a daunelor aduse resurselor acvatice.



Elizabeth Ivanovsky. Ilustrație pentru "Les contes russes"